

KULTTUURIN JA TALOUDEN RISTEYSKOHDAT -SEMINAARIN YHTEENVETO

1. Avauspuheenvuoro: Suomen Viron-instituutin valtuuskunnan puheenjohtaja Paavo Uronen

Paavo Uronen palaa puheenvuorossaan Suomen Viron-instituutin alkuvaiheisiin, ja kertoo, kuinka kaikki alkoi Viron säätiön perustamisesta vuonna 1990. Itse instituutti syntyi Tuglas-seuran alaisuuteen vuonna 1991, ja muutamaa vuotta myöhemmin instituutti sai säätiöpohjaisen muodon.

Uronen muistuttaa, että kulttuuri-instituuttien tehtävä on tukea kulttuurivientiä, luoda kontakteja eri maiden välille sekä kehittää Suomi-kuvaa ulkomailla. Instituutit edistävät eri alojen yhteistyötä ja molemminpuolista tuntemusta sekä luovat kansainvälisiä suhteita. Nykypäivän uudelleen kulttuurin synty vaikuttaa instituuttien toimintaan: Se on antanut instituuteille uudenlaisia mahdollisuuksia ja monipuolisuutta sekä mahdollistaa tehokkaan kansainvälistymisen. Nykyisin käytössä ovat uudenlaiset kanavat ja strategiat. Uusia strategioita etsitään myös instituuttien rahoituksen osalta, jonka perusta on tähän saakka tullut ministeriöiltä ja säätiöiltä hankerahoitusten muodossa. Suunnitelmassa on nyt suomalais-virolaisen kulttuurirahastonperustaminen.

Uronen mukaan Suomen Viron-instituutin toiminnan yksi keskeinen alue on aina ollut kieli ja kirjallisuus. Toisaalta myös tapahtumien järjestäminen on keskeistä, ja instituutin toiminta muuttuikin vääjäämättä projektikeskeisemmäksi. Nykyisin kulttuurintuottajien täytyy myös kuunnella ja ymmärtää kuluttajien toiveita, ja sitä kautta saada uutta näkemystä myös talouteen. Uronen toteaa, että instituutti on täyttänyt tehtävänsä hyvin ja onnistunut luomaan laajaa Viron ja Suomen välistä yhteistyötä. Hän ehdottaa, että instituutin historiikin kokoaminen voisi olla ajankohtaista.

2. Valtiolliset tervehdykset:**2.1. Kulttuuriministeri Rein Lang**

Rein Lang aloittaa tervehdyksensä kiittämällä Suomen valtiota ja Suomen Viron-instituuttia aktiivisesta toiminnasta. Langin mielestä on harmillista, että yhteys Suomen ja Viron välillä on muuttunut, ja esimerkiksi nuoret kommunikoivat nykyisin yhä useammin englanniksi. Ajat siis muuttuvat, ja niiden myötä muuttuvat myös teknologia ja puheenaiheet. Lang toteaa, että kuitenkin on myös asioita, jotka eivät muutu. Esimerkiksi kulttuurinen silta Suomen ja Viron välillä on säilynyt. Yhteydenpito jatkuu monenlaisten kanavien, kuten urheiluseurojen ja kansalaisjärjestöjen kautta, ja Suomen Viron-instituutilla on merkittävä rooli siltana kahden valtion välillä.

2.2. Valtiosihteeri Jarmo Lindén

Jarmo Lindén toteaa, että Suomen Viron-instituutista on muodostunut Virossa merkittävä keskus, joka edistää maiden välistä yhteistyötä. Kun 20 vuotta sitten instituutin toiminta käynnistyi, tavoitteena oli luoda kahdenvälisiä kulttuurisopimuksia ja panna niitä täytäntöön. Lindén muistuttaa, että Suomen ja Viron välinen henkisen yhteistyön sopimus solmittiin jo vuonna 1937, eikä se katkennut neuvostoajanakaan.

Lindénin mukaan kulttuurin ja talouden yhteistyössä Suomi ja Viro ovat toimiva yhdistelmä. Lindén myös toivoo, että tänä vuonna alkanut yhteistyö Kulttuuripääkaupunkihankkeen tiimoilta jatkuisi vielä tulevaisuudessa. Lindén muistuttaa, että instituuttien luonne on muuttunut ja valtiollisten tahojen rinnalle on tullut muita toimijoita. Myös itse kulttuurisuhteet ovat muuttuneet: nykyisin hyödynnetään yhä enemmän epävirallisia reittejä ja henkilökohtaisia kontakteja.

3. Seminaariesitykset:

3.1. Katja Valaskivi

Valaskivi pohtii puheessaan kulttuurin rahoittamisen haasteita. Hänen esityksensä alkaa aikamatkalla G.A. Serlachiuksen Mänttään, jonne patruuna loi tyhjästä tehdasyhteisön ja edesauttoi mm. Suomen rautatieverkoston syntyä. Talouden osaamisen lisäksi Serlachius oli taidemesenaatti ja toimi esimerkiksi Akseli Gallen-Kallelan tukijana. Valaskivi toteaa, Serlachius ymmärsi talouden ja kulttuurin yhteistyön ja sen, ettei voi olla yhtä ilman toista. Valaskivi toteaa, että kulttuurin ja talouden yhdistäminen ei ole yksinkertaista. Kulttuurin rahoittajina valtiolliset tahot ja mesenaatit ovat kulttuurintuottajan kannalta luotettavampia kumppaneita, sillä ne eivät juuri pyri vaikuttamaan tuotteen sisältöön. Pörssiyritykset ovat varakkaita, mutta odottavat voittoja ja voivat siksi olla haastavampi kumppani. Näiden kahden rahoittajatyypin välillä täytyy osata luovia.

Nykyisin kulttuuri ja taide kiinnostavat talouselämää vain, jos niistä saadaan jotain tuottavaa, mutta Valaskivi muistuttaa kulttuurin lisäarvosta. Kulttuurin tuottamisesta on tullut myös poliittinen kysymys: Kenelle sitä tuotetaan? On hyvä, että yritykset osaavat hyödyntää yhteistä kulttuuria, mutta toisaalta on pidettävä huoli siitä, ettei yleinen muutu vähitellen etuoikeudeksi ja yksityiseksi. Lopuksi Valaskivi muistuttaa, että kulttuuri kuljettaa ihmisten menneisyyttä, ja siitä täytyy osata oppia. Kulttuuri-instituutin merkitystä ei voi mitata rahassa eikä tilastoissa, vaikka nykyaikana sellaista on totuttu vaatimaan.

3.2. Indrek Kasela

Indrek Kasela keskittyy puheessaan Suomen ja Viron suhteeseen ja Viron kulttuurin muutokseen viime vuosikymmeninä. Kaselan mukaan Suomella on ollut merkittävä rooli uudelleen itsenäistyneen Viron kulttuurin kehityksessä. Hän toteaa, ettei Virossa olisi nähty rautaesiripun toiselle puolelle ilman Suomen tv:tä.

Kaselan mukaan Virossa tapahtui 20 vuotta sitten suoranainen kulttuurivallankumous, jolloin kulttuuri otti jälleen keskeisen roolin yhteiskunnassa. Nyky-Viron kulttuuritoiminta muistuttaa Kaselan mukaan paljon Suomen vastaavaa, ja Suomea kurotaan jatkuvasti kiinni. Kaikesta huolimatta Kaselan mukaan virolaiset ovat yhä epävarmoja siitä, kuuluvatko he nykyisin pohjoismaihin vai yhäkin entisten neuvostomaiden joukkoon.

Kasela muistuttaa, että pelkkä raha ei riitä tyydyttämään ihmistä, vaan yhteiskunta tarvitsee kulttuuria. Kulttuurin tulee olla yhteiskunnan moottori, ja talous on vain polttoaine, joka edesauttaa kulttuurin tuottamista. Hänen mukaansa suhtautuminen kulttuuriin ei ole Virossa täysin luontevaa, ja tämä johtunee neuvostoajan perinteestä. Neuvostoajana kulttuuri oli tyystin erillään markkinataloudesta, se oli ilmaista ja sitä kulutettiin paljon. Kaselan mukaan kulttuuri ei ole vielä löytänyt paikkaansa uudelleen itsenäistyneessä Virossa. Kulttuurintuottajien rooli, kulttuurin ja talouden yhteys ja valtion rooli

kulttuurin kehittäjänä ovat vielä jääneet selvittämättä. Kasela korostaa, että yksityisten toimijoiden tulisi ottaa paikkansa valtion rinnalla kulttuurin kehittäjinä.

3.3. Jan Kaus

Jan Kaus määrittelee esityksensä alussa oman näkemyksensä kulttuurista. Hänen mukaansa kulttuuri merkitsee laajimmillaan maailmankuvaa eikä vain yksittäistä taiteen tai kulttuurin alaa. Esityksessään Kaus pohtii, millaista kieltä kulttuurista puhuttaessa tulisi käyttää ja kuinka kulttuurintuottajat ja byrokraatit saataisiin puhumaan samaa kieltä ja ymmärtämään toisiaan.

Kaus hyödyntää puheessaan Viron valtion kulttuurin kehitysohjelmaa (Kulttuuriministeriumi arengukava 2008–2013) ja pohtii virallisten asiakirjojen käytännöllisyyttä kulttuurista puhuttaessa. Kaus kehottaa kulttuurintuottajia tutustumaan aiempaa läheisemmin valtion koneiston käyttämään kieleen ja lukemaan asiakirjoja, jotta rahoittajien retoriikka tulisi heille tutuksi.

Viron valtion kulttuurin kehitysohjelmassa etsitään erilaisia indikaattoreita, joilla kulttuurin aspekteja voidaan mitata, mutta Kaus epäilee mittareiden luotettavuutta. Hän kertoo esimerkin, jonka mukaan vuonna 2006 virolaisista 81% kertoo lukeneensa vähintään yhden kirjan vuoden aikana. Lukeminen on siis suosittu harrastus, mutta kirjallisuuden alan sisällä erot ovat suuret, eivätkä mittarit näytä niitä.

3.4. Outi Raatikainen

Outi Raatikainen kertoo esityksensä alussa pyrkivänsä tuomaan keskusteluun käytännön tietoa kulttuurin ja talouden yhdistämiseksi. Hän viittaa T.J. Clarkin kirjaan "Taiteen sosiaalhistoria" ja muistuttaa, että yhteiskunta ja kulttuuri liittyvät erottamattomasti yhteen. Raatikainen on ammatiltaan konsultti, ja hänen asiakkaitaan ovat niin rahoittajaa etsivät kulttuurintuottajat kuin sponsoritoiminnasta kiinnostuneet talouselämän vaikuttajat.

Raatikainen pohtii, miten kulttuuripalveluita voisi järjestää valtiollisista palveluista kohti yksityisiä. Hän pohtii myös kulttuurin ja talouden arvomaailmojen eroja ja viihteellistymistä sekä toteaa, ettei se ole välttämättä huono asia. Kuntien talouden heikkous heijastuu Raatikaisen mukaan ensimmäisenä juuri kulttuuripalveluihin. Sen vuoksi kulttuurintuottajien olisi tärkeää oppia myös itsenäistä talousajattelua. Tulevaisuudessa talousopinnoista tulisi tehdä keskeinen osa myös taideopintoja. Vaikka yrittäjyyden suosio kulttuurialoilla on nousussa, kaikista taiteilijoista ei kuitenkaan ole yrittäjäksi, vaan managerien ja tuottajien tarve on suuri. Raatikaisen mukaan tuottajan tehtävä on saattaa uutta yleisöä kulttuurin piiriin, eikä yrittää sivistää kuluttajia.

Raatikainen muistuttaa, että sisältö on eri asia kuin arvo ja huomauttaa, että kulttuurikin pitää osata markkinoida oikein. Yritysyhteistyön tiimoilta Raatikainen toteaa, että talouden ja kulttuurin edustajilla täytyy olla yhteinen kohderyhmä ja samat intressit, jotta yhteistyö voi toimia. Tällöin ei synny tilannetta, jossa sponsoroiva yritys pyrkisi muuttamaan taiteen sisältöä.

4. Puheenvuoro: Suomen Viron-instituutin johtaja Riitta Heinämaa

Puheenvuoronsa aluksi Riitta Heinämaa esittää kiitoksensa Suomen ja Viron valtiolle sekä instituutin aktiivisille ystäville. Lisäksi hän kiittää instituutin juhlarahastoon lahjoittaneita tahoja. Heinämaa esittelee myös instituutin viimeisimpiä strategioita viitaten instituutin tuleviin projekteihin. Lisäksi hän esittelee instituutin uuden logon ja muistuttaa, että instituutin uusi ilme viittaa yhä tuttuun konseptiin instituutin tehtävästä toimia yhdistäjänä kahden maan ja kulttuurin välillä.

5. Paneelikeskustelu

Paneelikeskustelun puheenjohtajana toimi Mikko Savikko ja keskustelussa olivat mukana Katja Valaskivi, Outi Raatikainen, Jan Kaus ja Indrek Kasela.

Puheenjohtaja avasi keskustelun kysymällä keskustelijoiden näkemystä siitä, mitä inhimillisyys merkitsee kulttuurialalla. Valaskiven mukaan kaikki inhimillinen on kulttuuria, ja niin ollen myös talous on kulttuurin osa. Hän muistutti myös, että nyky-yhteiskunta pyrkii mittaamaan kaikkea, myös kulttuuria, ja toisinaan indikaattorit alkavat vaikuttaa siihen, mistä tulee suosittua. Raatikainen lisäsi, että Suomessa kulttuuriorganisaatiot eivät osaa käyttää mittareita tehokkaasti, joten ne eivät tunne omaa yleisöään. Tämän vuoksi yhteistyö talouden kanssa on vaikeaa.

Puheenjohtaja tiedusteli Kausilta, tuovatko naiset yrityksiin erityisesti kulttuuria ja pehmeitä arvoja. Kaus kuitenkin tyrmäsi ajatuksen vanhanaikaisena.

Puheenjohtaja kysyi näkemyksiä siitä, kuinka kulttuurin ja talouden edustajat saataisiin ymmärtämään toisiaan. Raatikainen vastaa, ettei se ole helppoa ja että välittäjäosapuolesta on usein apua. On myös hyödyllistä, että osapuolet tutustuvat toisiinsa paitsi liikekumppaneina, myös ihmisinä. Puheenjohtaja kysyi, mitä bisnesmaailma saa kulttuurilta. Kaselan vastaus tähän oli, että molemmat osapuolet voivat oppia toisiltaan. Hän nostaa kunniaan esteettiset mutta toimivat kokonaisuudet.

Jaakko Blomberg (Viro-instituutin ystävät ry:n hallituksen puheenjohtaja) esitti yleisökysymyksen, jossa hän tiedusteli Suomen ja Viron mahdollisuuksia pärjätä yhteistyössä ulkomaanmarkkinoilla. Kaselan vastaus oli ehdottoman positiivinen, ja hän ehdotti yhteistyötä esimerkiksi kielisukulaisuuden tiimoilta kirjallisuuden alalla. Raatikainen totesi, että tähän saakka kulttuurin vienti on ollut haaste, sillä rahoituksen saaminen on ollut vaikeaa. Tilanne on kuitenkin muuttumassa. Lisäksi Valaskivi muistutti, että esimerkiksi suomalainen klassinen musiikki ja sen osaajat ovat jo tunnettuja maailmalla. Hänen mukaansa kulttuurin vientiin tarvitaan pitkäjännitteisyyttä ja laadukasta opetusta.

Jukka Hytti (Suomen Viron-instituutin hallituksen jäsen) esitti yleisökysymyksen, jossa hän pohti ainutlaatuisen kulttuurin tasapäästymistä viihdeteollisuuden massatuotannoksi. Kaselan näkemys oli, että tasapäästyminen liittyy kulttuurin ja talouden väliseen perusongelmaan: Valtiot kaipaavat talouskasvua, eikä kulttuuri sellaisenaan voi taata sitä. Kasela ei ylipäänsä voinut hyväksyä termiä luovatalous, sillä hänen mielestään kyseessä on kaksi liian erilaista asiaa. Valaskivi kertoi ymmärtävänsä Kaselan näkökulman, mutta lisäsi vielä, että termi luovatalous on ristiriitaisuudessaan syntynyt käytännön tarpeeseen voida puhua asiasta. Raatikainen huomautti, että luovan osaamisen tunnistaminen on tärkeintä ja kulttuurin eri aloille täytyy löytää erilaiset mittapuut, joiden perusteella niitä arvotetaan.

Viimeisen yleisökysymyksen esitti Ave Lindberg (Soome–Eesti Kaubanduskoja juhatus liige) kulttuurinkuluttajien ikääntymisestä: Jos kulttuuri vanhenee yhdessä yleisönsä kanssa ja nuoriso seuraa

vain massakulttuuria, muuttuuko yhteiskuntamme kulttuurittomaksi? Kaus pohti, että kyseessä on yleinen ongelma nykyaikana, ja että ihmisten kiinnostuksen kohteet ovat muuttuneet kapea-alaisiksi. Raatikainen korosti koulujen merkitystä kulttuuriin tutustuttajana. Kulttuuri muuttuu sukupolvien myötä, joten kulttuurin harrastus tulee Raatikaisen mukaan säilymään vaikka sen ilmenemistavat muuttuvat. Valaskivi totesi, että jo 1980-luvulla populaarikulttuurista tuli hyväksyttävä kulttuurimuoto, mutta laatua ja estetiikkaa ei pitäisi unohtaa. Yhteiskunnassa pitäisi sopia yhteiset pelisäännöt siitä, millaisia asioita otetaan mukaan esimerkiksi koulun kulttuurikasvatukseen.

6. Seminaarin yhteenveto ja päätös: Suomen Viron-instituutin säätiön hallituksen puheenjohtaja Tuomas M.S. Lehtonen

Lehtonen muistuttaa, että ihminen elää globaalissa verkostossa ja on ihmiselle tyypillistä, että verkko muuttuu jatkuvasti tiiviimmäksi. Ihmisten välillä tapahtuu jatkuvasti kommunikaatiota ja vaihtoa, ja esimerkkinä tästä Lehtonen muistelee, kuinka hänen poikansa löysi virolaisia ystäviä internetin välityksellä jo 12-vuotiaana. Kun vaihtoa tapahtuu koko ajan, onko kannattavaa eritellä sitä kulttuuriksi ja taloudeksi?

Lehtonen toteaa, että ihminen tuottaa kulttuuria koko ajan, ja sillä on kauaskantoiset vaikutukset. Useimmiten käy niin, että hetkellisen huippusuosion saavuttaneet tuotteet unohtuvat mutta klassikot säilyvät. Poliitikka ja rahoittajat vaikuttavat aina kulttuuriin, ja kulttuurintuottajat ovat perustellusti huolissaan siitä, yrittävätkö rahoittajat vaikuttaa kulttuurin sisältöön. Siksi on hyvä, että niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla on useita eri rahoittajia.

Instituutin tavoitteena oli katsoa juhlaseminaarissaan kohti tulevaisuutta, ja tällä hetkellä se etsii paikkaansa rahoitusmaailmassa säilyttäen silti omat ihanteensa. Liika yksimielisyys tylsyyttää keskustelun, mutta erilaiset mielipiteet virkistävät sitä. Viron ja Suomen välinen kommunikaatio hyödyttää molempia osapuolia, kuten juhlaseminaarin puheenvuoroistakin on voinut huomata.